

תורה שבעל פה

גמרא מסכת בבא מציעא

הוראות

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון	–	(13x6)	–	78	נקודות
פרק שני	–	(11x2)	–	22	נקודות
סך הכול	–			100	נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (78 נקודות)

ענו על שש מן השאלות 1–9 (לכל שאלה – 13 נקודות).

1. מצא פירות מפוזרין

"אלו מציאות שלו מצא פירות מפוזרין..."

א. רבי יצחק קבע שהגדרה של פירות מפוזרים היא כמות של קב פירות בארבע אמות.

על דבריו הקשתה הגמרא: "היכי דמי אי דרך נפילה... ואי דרך הינוח... נמי לא".

(1) "היכי דמי אי דרך נפילה אפילו טובא נמי".

הסבירו ציטוט זה. בתשובתכם תרגמו את המילה "טובא".

(2) "ואי דרך הינוח אפילו בציר מהכי נמי לא".

הסבירו ציטוט זה. בתשובתכם תרגמו את המילה "בציר".

(6 נקודות)

ב. רב עוקבא בר חמא תירץ את הקושיה של הגמרא והעמיד את המשנה במקרה של "מכנשתא דבי דרי".

(1) על פי תירוץ זה, מדוע קב פירות בארבע אמות – הרי אלו שלו?

(2) על פי תירוץ זה, מה יהיה הדין במקרה של קב פירות בשלוש אמות, ומדוע?

(7 נקודות)

2. ייאוש שלא מדעת וזוטו של ים

א. (1) הסבירו בלשונכם מהו "ייאוש שלא מדעת".

(2) הסבירו מדוע בנוגע לחפץ שיש בו סימן, "ייאוש שלא מדעת" אינו נחשב ייאוש.

(6 נקודות)

ב. בנוגע לחפץ שאין בו סימן, נחלקו אביי ורבא אם "ייאוש שלא מדעת" נחשב ייאוש.

נמקו כל אחת מן הדעות. (4 נקודות)

ג. "בזוטו של ים ובשלוליתו של נהר אף על גב דאית ביה סימן רחמנא שרייה כדבעינן למימר לקמן".

על פי דרשת הגמרא בהמשך, הסבירו בלשונכם מדוע מוצא האבדה פטור מלהשיבה במקרה זה. (3 נקודות)

3.

מצא דבר שאין בו סימן בצד דבר שיש בו סימן; מצא מטבעות

א. "מתני' ואלו חייב להכריז מצא פירות בכלי... מעות בכיס..."

הגמרא דייקה מלשון המשנה:

"טעמא דמצא פירות בכלי ומעות בכיס הא כלי ולפניו פירות כיס ולפניו מעות הרי אלו שלו".

(1) על פי הדיוק של הגמרא, במקרה של כיס ולפניו מעות – כתבו מהו דין הכיס ומהו דין המעות, והסבירו את הטעם

לכל אחד מן הדינים. היעזרו ברש"י.

(2) על דיוק זה הקשתה הגמרא מברייטא שהדין בה שונה:

"ורמינהו מצא דבר שאין בו סימן בצד דבר שיש בו סימן חייב להכריז".

מהו הטעם לדין שבברייטא?

(3) "אמר רב זביד לא קשיא הא בכובא וכיתנא הא בצנא ופירי".

על פי התירוץ של רב זביד, במקרה של כיס ולפניו מעות – מהו דין המעות, ומהו הטעם לדין זה? היעזרו ברש"י.

(10 נקודות)

ב. "מתני' ואלו חייב להכריז... שלושה מטבעות זה על גב זה".

על פי מסקנת הגמרא, כתבו מהו דין במקרה שאדם מצא מטבעות שהם "משלחפי שלחופי", ובססו את תשובתכם

על דברי הגמרא. (3 נקודות)

4.

גדרי מצוות השבת אבדה

א. "ואמר רבא ראה סלע שנפלה נטלה לפני ייאוש על מנת לגזלה עובר בכולן משום לא תגזול ומשום השב תשיבם

ומשום לא תוכל להתעלם ואף על גב דחזרה לאחר ייאוש מתנה הוא דיהיב ליה ואיסורא דעבד עבד".

הסבירו את המשפט המודגש בקו. (3 נקודות)

ב. "נטלה לפני ייאוש על מנת להחזירה ולאחר ייאוש נתכווין לגזלה עובר משום השב תשיבם".

מדוע במקרה זה מוצא האבדה אינו עובר על "לא תגזול", ומדוע הוא אינו עובר על "לא תוכל להתעלם"? היעזרו ברש"י.

(4 נקודות)

ג. "המתין לה עד שנתייאשו הבעלים ונטלה אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם בלבד".

(1) מדוע במקרה זה מוצא האבדה עובר על "לא תוכל להתעלם"?

(2) מדוע במקרה זה מוצא האבדה אינו עובר על "לא תגזול" ואינו עובר על "השב תשיבם"?

(6 נקודות)

5. סימנים מדאורייתא או מדרבנן

- א. בנוגע למחלוקת אם סימנים מדאורייתא או מדרבנן, מובא בגמרא:
 "לימא כתנאי אין מעידין על השומא ואלעזר בן מהבאי אומר מעידין על השומא מאי לאו בהא קמיפלגי דתנא קמא סבר סימנין דרבנן ואלעזר בן מהבאי סבר סימנין דאורייתא".
 כתבו בלשונכם את המקרה שעליו מדובר בציטוט, והסבירו מדוע הדין במקרה זה תלוי בשאלה אם סימנים מדאורייתא או מדרבנן. (5 נקודות)
- ב. "אמר רבא דכולי עלמא סימנין דאורייתא והכא בשומא מצויה בבן גילו קמיפלגי מר סבר שומא מצויה בבן גילו ומר סבר שומא אינה מצויה בבן גילו".
 על פי ההסבר של רבא, לדעת מי שסובר ששומא מצויה בבן גילו, האם מעידים על השומא? נמקו את תשובתכם. (3 נקודות)
- ג. (1) על פי מסקנת הגמרא, לפי האפשרות שסימנים מדרבנן, מדוע תיקנו חכמים להחזיר אבדה על פי סימנים?
 (2) לפי האפשרות שסימנים מדרבנן, על פי מה מחזירים אבדה מדין תורה?
 (5 נקודות)

6. אונאת דברים

- א. "ת"ר לא תונו איש את עמיתו באונאת דברים הכתוב מדבר...".
 (1) הסבירו את הוכחת הברייתא שהפסוק שבציטוט עוסק באונאת דברים.
 (2) בסוף הברייתא נאמר: "שהרי הדבר מסור ללב וכל דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מא-להיך".
 בנוגע לאחד מן המקרים שבברייתא, הסבירו מדוע הוא דבר המסור ללב. היעזרו ברש"י. (4 נקודות)
- ב. על פי הגמרא, אונאת דברים חמורה מאונאת ממון. הסבירו את שלושת הטעמים לכך. (5 נקודות)
- ג. "דאמר רבי חנינא הכול יורדין לגיהנום חוץ משלושה הכול ס"ד אלא אימא כל היורדין לגיהנום עולים חוץ משלושה שיורדין ואין עולין".
 העתיקו למחברתכם רק את הקושיה שבציטוט, והסבירו אותה. (4 נקודות)

7. עירוב פירות

- א. "מתני' אין מערבין פירות בפירות אפילו חדשים בחדשים ואין צריך לומר חדשים בישנים".
 אילו פירות טובים יותר – חדשים או ישנים, ומדוע? היעזרו ברש"י. (3 נקודות)
- ב. "ת"ר אין צריך לומר חדשות מארבע וישנות משלוש דאין מערבין...".
 (1) הסבירו בלשונכם את הביטוי "חדשות מארבע".
 (2) מדוע במקרה המצוטט פשוט לברייתא שאסור לערב פירות חדשים בפירות ישנים.
 (3) "...אלא אפילו חדשות משלוש וישנות מארבע אין מערבין".
 מדוע היה אפשר לחשוב שמותר לערב פירות חדשים בפירות ישנים במקרה שבציטוט, ומדוע בכל זאת אסור?
 (10 נקודות)

8. קטע שלא נלמד

לפניכם פסוקים מן התורה העוסקים במצוות השבת אבדה, קטע ממשנה במסכת בבא מציעא (דף כט, ע"ב) וקטעים מסוגיית הגמרא שעליה (דף ל, ע"א-ע"ב).

למדו את הקטעים המצוטטים, וענו על השאלות שאחריהם. היעזרו בפירוש רש"י.

ביאור מילים:

הכיסה – הכה את הבהמה האבודה כדי לגרום לה ללכת.

דברים כ"ב, א'-ג'

לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אֲחִיךָ או אֶת שִׁי נִדְחִים וְהִתְעַלְמָתָּ מֵהֶם הָשִׁב תְּשִׁיבָם לְאֲחִיךָ: וְאִם לֹא קָרֹב אֲחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יָדַעְתָּ וְאִסְפָּתוּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְהָיָה עִמָּךְ עַד דָּרַשׁ אֲחִיךָ אֹתוֹ וְהִשְׁבֹּתוּ לוֹ: וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחִמְרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֹת אֲחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבֵד מִמֶּנּוּ וּמִצֹּאֲתָהּ לֹא תִוָּכַל לְהִתְעַלֵּם:

אלו מציאות פרק שני בבא מציעא

מתני'

מצא שק או קופה וכל דבר שאין דרכו ליטול הרי זה לא יטול:

מנהגי מילי דת"ר

והתעלמות פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם הא כיצד היה כהן והוא בבית הקברות או שהיה זקן ואינה לפי כבודו או שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חבירו לכך נאמר והתעלמת מהם

אמר רבה הכישה חייב בה

שאיין דרכו ליטול דבר שגנאי הוא לו שאדם חשוד הוא ואין דרכו ליטול קופה שלו להכניסה מן החוץ לבית שמור לא יטול ופטור מהשבת אצידה דילפינן מוהתעלמת:

והתעלמת

מהם. וללמדך צא שמתר להתעלם: ופעמים שאי אתה מתעלם. דכתיב לא תוכל להתעלם: והיא צניע הקצרות. האצידה צניע הקצרות: ואינה לפי כבודו. ששיצנה:

או שהיפה מלאכתו מרובה. שדמי בטול מלאכתו לרדוף אחריה יתירם על דמי האצידה ולא ירצו הצעלים להשיב לו יותר ממה שמשיב להם ונמנא הוא מפסיד:

הכישה. זה שאינו לפי כבודו אם הכישה הכאה אחת להשיבה נמחיצ צה לאהדורה הואיל והתחיל:

א. על פי רש"י, הסבירו בפירוט מהו "דבר שאין דרכו ליטול". (4 נקודות)

ב. (1) הסבירו בלשונכם את הלימוד שמובא בברייתא שבגמרא. היעזרו בפסוקים המצוטטים למעלה ובפירוש רש"י.

(2) "או שהייתה מלאכה שלו מרובה משל חבירו".

על פי רש"י, הסבירו בלשונכם את המקרה.

(5 נקודות)

ג. הסבירו בלשונכם את המקרה ואת הדין שבדברי רבה. (4 נקודות)

9. יסודות תורה שבעל פה

- א. לאחר חורבן בית המקדש, בתקופת רבן יוחנן בן זכאי, הועבר מוסד חשוב מירושלים לעיר אחרת. מהו מוסד זה, ולאילו עיר הוא הועבר? (3 נקודות)
- ב. (1) כתבו שמות של שני חיבורים מתקופת הראשונים.
(2) הסבירו מהי "ספרות השו"ת".
(5 נקודות)
- ג. (1) "יש טועים שחושבים שהשלום העולמי לא ייבנה כי אם על ידי צביון אחד בדעות ותכונות" (הראי"ה קוק, עולת ראיה).
כתבו בלשונכם מהי הטעות שאליה מתכוון הראי"ה קוק בדברים אלה.
(2) "על כן תלמידי חכמים מרבים שלום, כי במה שהם מרחיבים ומבארים ומיילדים דברי חוכמה חדשים... שיש בהם ריבוי וחילוק עניינים, בזה הם מרבים שלום" (הראי"ה קוק, שם).
על פי הראי"ה קוק, כיצד תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם?
(5 נקודות)

פרק שני (22 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 10–15 (לכל שאלה – 11 נקודות).

בקיאות (ללומדים 8 דפי גמרא ורש"י)

10. מחרוזות של דגים וחתיכות של בשר

- א. (1) אילו שני סימנים הציעה הגמרא במחרוזת של דגים?
 (2) בנוגע לכל אחד מן הסימנים האלה, הסבירה הגמרא מדוע הוא אינו נחשב סימן במחרוזת של דגים.
 כתבו בלשונכם את ההסבר של הגמרא בנוגע לכל אחד מן הסימנים האלה.
 (5 נקודות)

ב. מובא במשנה שהמוצא חתיכות של בשר – הרי אלו שלו.

הגמרא הקשתה על כך: "ותהווי חתיכה גופה סימן".

- (1) על פי קושיית הגמרא, כיצד "חתיכה גופה" יכולה להיות סימן?
 (2) בגמרא הובאה ברייתא לביסוס הקושיה הזאת.
 הסבירו כיצד הברייתא מבססת קושיה זו.
 (3) על פי תירוץ הגמרא, מהו הסימן ב"חתיכות דגים" שבברייתא?
 (6 נקודות)

11. המוצא אבדה במקום שהרבים מצויים שם

"וכן היה רבי שמעון בן אלעזר אומר... המוצא בסרטיא ופלטיא גדולה ובכל מקום שהרבים מצויין שם הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן".

- א. "איבעיא להו כי קאמר רבי שמעון בן אלעזר ברוב כנענים אבל ברוב ישראל לא או דלמא אפילו ברוב ישראל נמי אמר".
 הסבירו את הספק של הגמרא. בתשובתכם כתבו מה יהיה הדין "ברוב ישראל" לפי כל אחד מצדדי הספק. (5 נקודות)
 ב. "תא שמע המוצא מעות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובכל מקום שהרבים מצויין שם הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן".

- (1) ברייתא זו הובאה בגמרא כדי להוכיח אחד מצדדי הספק של הגמרא שמובא בציטוט בסעיף א.
 כתבו לאיזה מצדדי הספק יש הוכחה מברייתא זו, והסבירו את ההוכחה.
 (2) על פי ההסבר הסופי של הגמרא, מהו המקרה שבו עוסקת הברייתא?
 (6 נקודות)

12. לפנים משורת הדין

א. "רב יהודה הוזה שקיל ואזיל בתריה דמר שמואל בשוקא דבי דיסא... תרת"י".

"תרת"י" – הסבירו את הקושיה של רב יהודה. (3 נקודות)

ב. "אמר ליה לפנים משורת הדין".

(1) הסבירו בלשונכם את המושג "לפנים משורת הדין".

(2) הסבירו את התירוץ של מר שמואל. בתשובתכם כתבו איזו מן ההלכות שפסק מר שמואל היא "לפנים משורת הדין".

(6 נקודות)

ג. "כי הא דאבוה דשמואל..." – לשם מה הובא בגמרא הסיפור על אבוה דשמואל? (2 נקודות)

עיון (ללומדים 6.5 דפי גמרא בתוספת עיון במקורות)

13. ייאוש שלא מדעת

- א. מסופר בגמרא: "אמימר ומר זוטרא ורב אשי אקלעו לבוסתנא דמרי בר איסק... מר זוטרא לא אכיל". כתבו את הסיפור בלשונכם. (3 נקודות)
- ב. (1) "אמימר ורב אשי אכלי מר זוטרא לא אכיל".
על פי בעלי התוספות, מדוע אמימר ורב אשי אכלו מן הפירות, ומדוע מר זוטרא לא אכל מן הפירות?
(2) בסוף הדברים של בעלי התוספות הם מעלים אפשרות אחרת לסיבה שרב אשי אכל מן הפירות, ודוחים אפשרות זו.
מהי האפשרות האחרת, ומדוע הם דוחים אותה?
(8 נקודות)

14. מצא אבדה בכותל

- א. "מצא בכותל חדש מחציו ולחוץ שלו".
(1) בעלי התוספות מעמידים את המקרה שבציטוט ב"שתיק".
הסבירו מדוע במקרה זה האבדה שייכת למוצא.
(2) על פי בעלי התוספות, כתבו הסבר אחד מדוע חייבים להעמיד מקרה זה דווקא ב"שתיק".
(8 נקודות)
- ב. "מחציו ולפנים של בעל הבית".
על פי בעלי התוספות, הסבירו את הטעם לדין זה. (3 נקודות)

15. חלוקת קליות ואגוזים והפחתת השער

- א. במשנה העוסקת בדיני אונאה וגנבת דעת כתוב בנוגע לחנווני: "ולא יפחות את השער וחכ"א זכור לטוב".
על פי רש"י, הסבירו את הדין ואת הטעם לדין לדעת תנא קמא. (5 נקודות)
- ב. עיינו בדברי הרמב"ם שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.
ומותר לחנווני לחלק קליות ואגוזים לתינוקות ולשפחות כדי להרגילן לבוא אצלו, ופוחת משער שבשוק כדי להרבות במקיפין ממנו, ואין בני השוק יכולין לעכב עליו, ואין בזה גנבת דעת.
(רמב"ם, הלכות מכירה, פרק י"ח, הלכה ד')
- (1) במשנה מובאת מחלוקת בין רבי יהודה לחכמים בנוגע לשאלה אם חנווני רשאי לחלק לתינוקות קליות ואגוזים.
כמי פסק הרמב"ם?
(2) בנוגע לדברי הרמב"ם כתב הרב יוסף קאפח:
כתב המעשה רוקח [הרב מסעוד חי בן אהרון רקח] מחלוקת רבי יהודה ורבנן סוף פרק הזהב, דרבי יהודה אוסר מפני שמקפח פרנסת חברו. ולא ידעתי למה נתן רבנו [הרמב"ם] טעם לכולהו משום דאין כאן גנבת דעת. עיין שם. ואיך שיהיה למדנו מדברי רבנו דאיסור גנבת דעת שייך אפילו בשתיקה, אלא דמתוך פעולתו נראה שגונב דעתו... וקמ"ל רבנו הא דבאלו אין בהן משום גנבת דעת.
(הרב יוסף קאפח, רמב"ם שם)
- מה למד הרב יוסף קאפח מדברי הרמב"ם?
(6 נקודות)

בהצלחה!